

Respect pentru omul și căști

BINA VENKATARAMAN, jurnalistă, profesoară universitară și expertă în politici sociale, s-a născut în Statele Unite din părinți de origine indiană. A lucrat la *The New York Times*, iar în prezent este editorialistă la *The Boston Globe* și membră a staffului organizației New America. A absolvit atât Kennedy School of Government de la Harvard, cât și prestigioasa Brown University; a beneficiat de burse Fulbright, Princeton-in-Asia și Metcalf, pe probleme sociale, interculturale și de mediu.

Din 2010 până în 2019 a fost directoare a programului de inițiative în politici globale la Broad Institute of MIT & Harvard și lector la Massachusetts Institute of Technology. Totodată, a activat la Casa Albă, sub administrația Obama, în calitate de consilier principal pentru inovare în privința schimbărilor climatice, organizând parteneriate între comunități, companii și guvern în vederea pregătirii pentru eventuale dezastre naturale.

De asemenea, Venkataraman a devenit un cunoscut speaker, fiind solicitată frecvent la Conferințele TED, la Center for American Progress sau Aspen Ideas Festival, la emisiuni de radio și televiziune (CNN, NPR, NSMBC), precum și la prelegeri organizate de universități din întreaga lume.

**BINA
VENKATARAMAN**

TELESCOPUL OPTIMISTULUI

*Fii prevăzător
într-o lume necugetată*

Traducere din engleză de
ALINA-GABRIELA RUDEANU

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

VENKATARAMAN, BINA

Telescopul optimistului - Fii prevăzător într-o lume necugetată / Bina Venkataraman ;

trad. de Alina-Gabriela Rudeanu. - București : Curtea Veche Publishing, 2020

Index

ISBN 978-606-44-0671-2

I. Rudeanu, Alina-Gabriela (trad.)

159,9

ISBN epub: 978-606-44-0672-9

ISBN mobi: 978-606-44-0673-6

Carte publicată și în ediție digitală

Redactori: Diana Simionescu, Diana Ilie

Corector: Elena Tătaru

Tehnoredactor: Irinel Niculae

CURTEA VECHÉ PUBLISHING

str. Aurel Vlaicu nr. 35, București, 020091

redacție: 0744 55 47 63

distribuție: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 36 97 21

fax: 021 223 16 88

redactie@curteaveche.ro

comenzi@curteaveche.ro

www.curteaveche.ro

BINA VENKATARAMAN

The Optimist's Telescope

Copyright © 2019 by Bina Venkataraman

All rights reserved, including the right of reproduction in whole or in part in any form.

This edition published by arrangement with Riverhead Books, an imprint of

Penguin Publishing Group, a division of Penguin Random House LLC.

© CURTEA VECHÉ PUBLISHING, 2020

pentru prezenta versiune în limba română

Cu toate că autoarea a depus toate eforturile pentru a oferi adrese de internet valide la data publicării, nici ea și nici editorul nu își asumă responsabilitatea pentru schimbări sau pagini devenite inactice ulterior datei publicării. În plus, editorul nu deține niciun control și, în consecință, nu își asumă nicio responsabilitate față de site-urile folosite de autoare sau de terți și față de conținutul lor.

CUPRINS

<i>Prefață</i>	11
<i>Notă asupra surselor</i>	19
Introducere. Problema viitorului	20

PARTEA I

Individul și familia

1. Fantome ale trecutului și ale viitorului	35
2. Cu ochii pe tabloul de bord	73
3. Dincolo de aici și acum	102

PARTEA A II-A

Afacerile și organizațiile

4. Soluția de moment	139
5. O privire de ansamblu	172
6. Bomba cu sclipici	219

PARTEA A III-A

Comunitățile și societățile

7. Prin apă și prin foc	245
8. Jocurile pe care le jucăm	283
9. Mulțimea vie	318

Încheiere. Speranțe de viitor într-o lume necugetată	353
--	-----

<i>Mulțumiri</i>	364
----------------------------	-----

<i>Note</i>	369
-----------------------	-----

<i>Indice</i>	417
-------------------------	-----

Fantome ale trecutului și ale viitorului

Imaginația ca putere

În lumea aceasta, pășim pe acoperișul
iadului, în timp ce admirăm florile...

– KOBAYASHI ISSA

Nu există un stimulent mai bun pentru vizualizarea viitorului decât o plimbare printr-un cimitir. Imaginea unei pietre funerare ne învederează, mai mult decât orice altceva, că într-o zi vom ajunge și noi la capăt de linie.

Într-o plimbare recentă prin Cimitirul Mount Auburn din Cambridge, Massachusetts, am descoperit mormintele poezilor Henry Wadsworth Longfellow și Robert Creeley, precum și pe al ilustrului inventator Buckminster Fuller. Fagii bătrâni străjuiau cimitirul de secole, iar curcanii sălbatici se plimbau agale, indiferenți la rămășițele unor giganți ai umanității.

Ce m-a frapat însă cel mai mult au fost pietrele funerare simple, inscripționate cu un nume, apoi un an de naștere, urmat doar de o cratimă. Orice mormânt, la fel ca un accident fatal pe autostradă, te îndeamnă să te gândești la propria moarte. O piatră care îți poartă numele trebuie să fie mai degrabă un ordin decât o invitație.

Rareori ni se ivește în cale o situație în care să fim obligați să ne confruntăm cu nenumăratele aspecte viitoare ale vieții noastre

înainte de moarte – ceea ce urmează să ni se întâmple, dar nu chiar la sfârșitul vieții. Nu avem prea des ocazia să ne privim în față viitorul.

În schimb, atunci când conducem un automobil, avem la îndemână o metaforă utilă: drumul, privit ca linia punctată care marchează granița dintre viață și moarte, ce se regăsește gravată pe piatra de mormânt. Șoseaua care se desfășoară mereu înainte este viitorul.

Ce trebuie oare să facem ca să privim mai des în lungul drumului, să ne imaginăm ce ne așteaptă în viitor? Iar mai departe: am putea face acest lucru nu cu teamă, ci știind că avem posibilitatea de a alege?

Pentru a ne exercita prudența în cazul unei călătorii cu mașina, avem nevoie de mai mult decât o hartă și un GPS, de mai mult decât indicatoare care să ne avertizeze când urmează curbe cu vizibilitate redusă, o ieșire de pe drumul principal sau o zonă unde sunt posibile desprinderi de bolovani din peretele muntos.

Să zicem că este o șosea cu multe curbe strânse, ce șerpuiește printr-un mal înalt, stâncos, de la marginea oceanului. Avem o serie de alegeri posibile înaintea plecării la drum – dacă să călătorim pe timp de zi sau de noapte, dacă să așteptăm o zi senină sau să conducem pe furtună, dacă să umplem rezervorul cu benzină și să verificăm cauciucurile, dacă să invităm un prieten să ne însoțească. Deciziile luate ar trebui să reflecte lucrurile care au valoare pentru noi și gradul de risc pe care îl tolerăm. Trebuie să culegem informații – starea drumului, benzinăriile, obiectivele turistice de pe traseu. Dar indiferent cât de bine ne-am documenta, nu avem cum să știm tot ce se va întâmpla pe drum. Un șofer beat, un copilaș care traversează strada neatent, un stol de păsări călătoare brăzdând văzduhul, o priveliște ce ne amintește de copilărie...

Există nenumărate posibilități în viitor, așa cum sunt și pe șoseaua pe care urmează să călătorim. Fără să deținem toate

informațiile, luăm decizii – conștient sau inconștient – înainte de a porni la drum. Când vine vorba despre călătoria vieților noastre, nu este indicat să privim pur și simplu impasibili tabloul de bord sau asfaltul care se întinde în față, nici nu este suficient să citim indicatoarele sau să urmăm cu indiferență indicațiile GPS-ului la fiecare cotitură. Trebuie să ne imaginăm ce ne așteaptă pe parcursul drumului și să acționăm pentru noi, cei din viitor. Trebuie să vizualizăm traseul și felul în care sperăm să îl parcurgem.

Comandantul flotei maritime romane tocmai își terminase prânzul, când sora lui a zărit spre răsărit un nor negru neobișnuit, plutind amenințător deasupra unui munte.¹ Pe numele său Pliniu cel Bătrân, liderul militar era adeptul unei doctrine a curiozității. În timpul liber, cataloga plante, păsări și insecte – un precursor din vechime al științelor naturale moderne. Văzând cum cerneala izvorâtă din munte se revarsă și pătează cerul, el a ordonat să fie dus mai aproape de locul cu pricina, ca să poată observa mai bine.

În acea zi din anul 79 d.H., în care Pliniu a pornit pe mare de la Miseno, a fost interceptat de un mesager. „Vino să ne ajuți“, îl implora un locuitor speriat al Pompeiului, care văzuse cazanul de fum ce fierbea deasupra Muntelui Vezuviu.

La scurt timp după aceea, vulcanul a început să scuipe limbi de foc, revărsându-se într-o cascadă de funingine și pietre. Ploaia cădea din cer sub formă de spumă și cenușă, iar aerul era încărcat de miros de sulf. Casele s-au zguduit groaznic, până când s-au prăbușit. Drumurile s-au frânt ca o hârtie pe care o mototolești ca să aprinzi focul. Oamenii au luat-o la fugă cu perne pe cap, prinse cu șervete, într-o încercare disperată de a se apăra de căderea pietrelor încinse.

Din straturile de cenușă care s-au păstrat, știm că dezastrul a apucat să cuprindă tot Golful Napoli înainte ca Vezuviul să pună capăt „distracției“. Ulterior, arheologii au descoperit bordeie

ruinate, farfurii sparte, oase de copii și de gladiatori. Ca niște talismane de-acum inutile, toată întinderea era presărată cu falusuri – pictate în fresce, gravate pe drumuri, sculptate și îmbrăcate în mozaic.

Pliniu cel Bătrân a murit încercând să-i salveze pe locuitorii cuprinși de panică ai Pompeiului. Nepotul său, un poet în devenire care a scris o cronică a erupției, a scăpat cu viață printr-o coincidență, nu ca urmare a măsurilor de precauție: a ales să rămână acasă, să-și termine lecțiile, în loc să-și însoțească unchiul la locul urgiei.

Însă erupția vulcanică înfricoșătoare din anul 79 d.H. nu a fost prima catastrofă abătută asupra anticului Pompei. Mai puțin cunoscut de publicul larg, un cutremur puternic afectase aceeași regiune a Campaniei cu 17 ani mai devreme. Cutremurul de atunci pusese la pământ clădiri și ucisese o turmă de 100 de oi. Statuile zeilor se crăpaseră. Și totuși, la vremea când pământul s-a cutremurat din nou, în săptămânile premergătoare erupției Vezuviului, ceea ce prevesteau trepidațiile fusese dat uitării, astfel că numărul oamenilor din Pompei care au intuit pericolul iminent a fost extrem de mic. Sau, cel puțin, așa a relatat lucrurile nepotul lui Pliniu în scrisorile pe care i le-a trimis lui Tacitus, un sfert de secol mai târziu.

În vechiul Imperiu Roman, dezastrele naturale erau socotite, în majoritatea lor, acțiunea zeilor mânioși – o concepție pe care filozofii epocii încercau să o demonteze. Seneca a fost, poate, cel mai admirat gânditor al acelor vremuri, precum și un îndrumător și consilier al crudului împărat Nero. În anul 62 d.H., la scurt timp după ce seismul a afectat Pompeiul și orașul Herculaneum, aflat în imediata vecinătate, Seneca a scris despre cutremure în *Naturales Quaestiones*. Cutremurele, a conchis el, erau cauzate de aerul expulzat cu putere din peșterile subterane, care își croia drum prin stâncă.² Pliniu cel Bătrân l-a contrazis: cutremurele erau, incontestabil, provocate de vânturi.

„Toate locurile prezintă aceleași caracteristici și, dacă nu au avut parte încă de cutremure, nu înseamnă că acestea nu se vor produce“, scria Seneca după dezastru, sperând să tempereze astfel spaima locuitorilor. „Nu le mai dați crezare celor care au abandonat Campania și au emigrat după acea catastrofă, afirmând că nu vor mai păși niciodată în zonă.“

Cu alte cuvinte, rămâneți pe loc, îi sfătuia Seneca pe cei care trăiau acolo. Și nu vă bateți capul să preconizați când și unde va lovi următorul cutremur – fenomenul este pur și simplu imprezvizibil.

Putem să-l iertăm pe Seneca pentru atitudinea aparent indiferentă – întemeiată pe informațiile pe care le deținea la vremea respectivă –, așa cum putem să iertăm miile de oameni care au pierit în Pompei atunci când Vezuviul a erupt, câțiva ani mai târziu. Nu au bănuț nicio clipă ce urma să se întâmple.

În epoca lor, până și cele mai logice explicații ale dezastrelor naturale semănau mai degrabă cu meditațiile nocturne ale unor bătrâni buimaci decât cu niște ipoteze științifice. Vechii locuitori ai Pompeiului nu beneficiau de cunoștințele pe care le deținem noi astăzi, când privim în urmă. Muntele care străjuia regiunea era un vulcan, cutremurele precedente semnalau o zonă seismică periculoasă, iar trepidațiile prevesteau o erupție iminentă.

Dar ce s-ar fi întâmplat dacă înțelepții Pompeiului *ar fi știut* că Vezuviul era pe cale să erupă? Să ne imaginăm că, în loc să-i liniștească pe oameni, Seneca i-ar fi avertizat că splendidul Golf Napoli era primejdios, nicidecum o zonă în care să locuiască. Sau să presupunem că Pliniu cel Bătrân i-ar fi îndemnat să ia măsuri de precauție, să pună la cale un plan de evacuare, în loc să fie luați prin surprindere. Ar fi fost capabili să scape din catastrofă?

Nu vom ști niciodată răspunsul la astfel de întrebări. Dar știm sigur că, până și în zilele noastre, informațiile referitoare la

potențialele pericole nu sunt întotdeauna suficiente pentru a-i convinge pe oameni să ia măsuri ca să se protejeze, pe ei și familiile lor, de ceea ce urmează să vină.

Oamenii s-au străduit dintotdeauna să prevadă viitorul. Încercarea de a afla ce urmează să se petreacă datează de la începuturile omenirii. Primele tentative consemnate le aparțin învățaților care au identificat tiparele cerești ce marcau schimbările anotimpurilor. Metodele au variat de la cele empirice – observarea stelelor pe bolta nopții sau a poziției soarelui când răsare la orizont – la cele mistice – interpretarea inscripțiilor de pe oase și a parabolilor profeților. Vechii romani căutau în mod curent semne³ ale unor calamități iminente: găini care refuzau să mănânce, statui ale zeităților care transpirau ori cerul arzător pe timp de noapte, fenomen numit de astronomii prezentului aurora boreală. Prorocii similare se regăsesc și în epoca noastră, sub forma caracatiței despre care se crede că prezice rezultatele meciurilor din Campionatul Mondial de Fotbal, a ghicitului în palmă, a prăjiturilor cu răvașe ori a bilei-oracol cunoscute ca Magic 8-Ball.

Asemenea strămoșilor noștri, continuăm să avem o imagine trunchiată a viitorului. Însă nicio altă epocă nu a fost mai favorabilă pentru anticiparea dezastrelor naturale, chiar dacă nu ne putem lăuda cu prea multe succese în pronosticarea rezultatelor scrutinelor și ale celor din domeniul sportului. Poate că nu știm cu exactitate ziua sau săptămâna în care se va produce un cutremur sau o inundație. Dar deținem considerabil mai multe informații despre pericolele viitoare dintr-un anumit loc de pe glob decât generațiile precedente.

Epoca noastră se poate lăuda cu numeroase cunoștințe legate de tectonica plăcilor, de schimbările scoarței Pământului, precum și cu o bază de date privind erupțiile vulcanice și furtunile din trecut. Avem la dispoziție instrumente care monitorizează activitatea seismică,

avem sisteme de avertizare pentru tsunami, îmbunătățite după fiecare dezastru natural. Nu mai e cazul să fim fataliști ca Seneca și să considerăm că toate regiunile prezintă același grad de risc.

În ultimii 50 de ani, deseori blamata prognoză meteo a devenit incomparabil mai precisă decât anterior – oferind atenționări prețioase fanilor baseballului și celor care țin la coafura lor. În secolul al XIX-lea, ziarele au comparat în mod rușinos serviciile de previziuni meteorologice cu profețiile astrologilor; cei din urmă li se păreau mai demni de încredere. În prezent, persoanele ca mine se bizuie pe prognoze de parcă le-ar fi transmise de Dumnezeu însuși în căștile telefoanelor, spunându-le ce se va întâmpla oră de oră.

Aparatura pe care o folosim în prezent pentru prognozarea vremii își are originea în epoca Iluminismului: idei testate de generații întregi care au experimentat, date adunate de-a lungul unor perioade îndelungate și de pe areale extinse, instrumente pentru observarea naturii în cel mai mic detaliu și cunoștințe ce se întind la nesfârșit, cu ramificații care ajung până în cele mai îndepărtate colțuri ale lumii și înapoi. Desigur că, înarmați cu tehnologia sofisticată și cunoașterea superioară ale vremurilor noastre, suntem înclinați să privim cu milă victimele anticului Pompei.

În secolul actual, a debutat o nouă eră a obsesiei pentru previziuni. Acest fapt se datorează, în parte, revoluției din domeniul analizei de date, susținută de progresele înregistrate în domeniul calculatoarelor, care au depășit cele mai îndrăznețe așteptări ale inginerilor, precum și de trilioanele de informații obținute în urma măsurătorilor efectuate peste tot în lume – astăzi, o armată de „urmăritori cerești“ țin sub observație practic toate lucrurile de pe Pământ și din spațiul apropiat.

Apetitul pentru anticiparea viitorului este satisfăcut de învățarea automată, de capacitatea computerelor de a învăța din tiparele trecutului pentru a proiecta tendințe viitoare. Lumea folosește în

prezent astfel de instrumente pentru a ști dinainte ce haine sau cărți va cumpăra un client, cum se va răspândi o epidemie de gripă, în ce cartiere se vor înregistra infracțiuni în timpul penelor de curent electric, cum se va dispersa în ocean o scurgere de petrol. În zilele noastre, punctul de interes al anticipării este, de cele mai multe ori, viitorul imediat – ce melodie va deveni următorul hit sau ce reclamă îți va capta atenția atunci când accesezi un site. Ultima tendință în aplicațiile telefonice care au ca obiect previziunile meteo constă în încercarea de a se anticipa cu mai multă exactitate dacă va ploua în următoarea oră, nu dacă va fi soare peste zece zile sau două săptămâni.

Chiar și aceste previziuni științifice sunt în mod inerent imperfecte, din cauză că se bazează pe tendințe din trecut pentru a prezice un viitor necunoscut. Totuși, sunt suficient de folositoare pentru a atrage miliarde de dolari în investiții, pentru a face corporațiile și guvernele să-și dorească să adere la această acțiune de succes.

Desigur, previziunile solide sunt valoroase numai în măsura în care le utilizăm. Paradoxul este că, adesea, oamenii rămân indiferenți la ele și aleg să nu se pregătească pentru viitor – cu alte cuvinte, aleg să nu se dea la o parte din calea proverbialului vulcan. O prognoză bună, după cum s-a dovedit, nu este totuna cu o precauție bună.

Bazându-mă pe experiența personală, prefer să știu că voi muri mâncată de un rechin decât să mă imaginez cu proteză dentară. Gândul că voi fi bătrână mă umple de groază, semn că ar fi cazul să-mi mai verific e-mailul sau să-mi fac ordine în vreun dulap. Nu a sosit încă momentul să știu din proprie experiență ce înseamnă să fii bătrân – și, prin urmare, evenimentele din trecutul meu nu mă pot ajuta să-mi invoc viitorul. Cu toate astea, știu că este foarte probabil, dat fiind istoricul meu familial, să trăiesc până la o vârstă

înaintată. Foarte înaintată. Dispun de o previziune suficient de sigură, bazată pe date istorice concludente. Însă, din păcate, îmi lipsește precauția necesară pentru a mă folosi de ea.

În anii din urmă, am încercat să iau decizii care să-mi contureze bătrânețea – dacă să am sau nu copii, dacă să economisesc bani sau cum să-i investesc. Unii ar putea spune că am evitat conștient să fac anumite alegeri esențiale pentru a-mi asigura bunăstarea viitoare. Dar nu sunt singura care se confruntă cu o astfel de dificultate. Un studiu realizat în 2006⁴ pe un eșantion de câteva sute de persoane din 24 de țări a relevat că majoritatea oamenilor nu se gândesc mai departe de următorii 15 ani, chiar dacă își fac mai multe griji pentru viitor decât pentru prezent. Viitorul cuprins undeva între următorii 15 și 20 de ani devine o „nebulosă” în imaginația lor.

Oamenii au populat Pământul de multă vreme, peste șapte mii de generații succedându-se de atunci, și, în cea mai mare parte a acestei perioade istorice, durata medie de viață nu a depășit 40 de ani. Dar în ultimele două secole, speranța de viață a crescut constant, odată cu descoperirile din domeniul medicinei, care au redus considerabil mortalitatea infantilă și au găsit leacul multor boli contagioase. În prezent, speranța de viață este mai mare de 70 de ani la nivel global, iar în țările dezvoltate, de peste 80 de ani. Se așteaptă ca, până în anul 2100, nou-născuții din țările dezvoltate să trăiască cel puțin un secol.⁵

Firește, aceasta este o veste bună pentru umanitate. Vestea proastă este că mințile noastre nu au evoluat deocamdată suficient cât să ne pregătească pentru o viață atât de lungă. Iată de ce, în zilele noastre, doar rareori oamenii iau în calcul realitatea concretă a îmbătrânirii, mai ales dacă sunt încă relativ tineri.

Pentru o societate care îmbătrânește – o societate cu nevoi tot mai mari în ceea ce privește asistența medicală, conturile de economii și planurile de pensionare – este extrem de riscant să nu-și imagineze

vârsta senectuții. Cum ar putea membrii generațiilor de astăzi să se gândească la anii lungi care îi așteaptă, dacă nu sunt capabili nici măcar să se imagineze în viitor? În țări precum Statele Unite, Canada, Germania și Japonia, rata economiilor personale a scăzut în ultimele decenii, chiar dacă speranța de viață a crescut. O simplă privire aruncată asupra sistemului de loterie american, finanțat cu miliarde de dolari investiți în special de persoane cu venituri foarte mici, contrazice teoria conform căreia oamenii economisesc mai puțin deoarece câștigă mai puțin. Cumpărând bilete la loterie, oamenii își cultivă iluzia că vor dobândi sume mari în viitorul apropiat, o fantezie întreținută de emisiunile televizate ce prezintă știri despre indivizi care au dat lovitură la loto sau care au câștigat diverse sume luând tichete răzuibile. Pe de altă parte, nu avem tendința să visăm cu ochii deschiși la un viitor îndepărtat, când ne vom lupta cu durerile de șale în timp ce ne jucăm cu nepoții noștri.

Acum câțiva ani, un economist pe nume Hal Hershfield, devenit profesor la UCLA, a derulat un proiect prin care și-a propus să-i convingă pe tineri să economisească pentru viitor.⁶ A avut o idee: ce-ar fi dacă ar putea crea o experiență imaginară, senzorială, a bătrâneții? În colaborare cu un specialist în realitatea virtuală, Hershfield a conceput un program cu ajutorul căruia a generat pentru fiecare student participant la experiment un avatar cu înfățișarea unei persoane în vârstă – având riduri, un început de chelie și părul grizonant. Cel care se uita la avatarul lui din realitatea virtuală avea senzația că se privește într-o oglindă a viitorului, în care fiecare gest îi era reflectat de o versiune vârstnică a sa. Obiectivul experimentului era să-i determine pe studenți să își imagineze cum vor fi ei înșiși cândva, în viitor.

Urmând exemplul lui Hershfield, am hotărât să testez și eu o tehnologie, chiar dacă mai rudimentară, utilizând o aplicație pentru smartphone numită Aging Booth, care modifică trăsăturile unei

persoane pentru a o înfățișa mai în vârstă. Eram curioasă cum voi reacționa văzându-mă bătrână; dacă nu-mi era la îndemână imaginea oferită de un avatar activ, cu mimică și gesturi, atunci măcar să văd o imagine statică pe un ecran. În primă fază, m-am gândit să-mi fac un selfie în birou, dar apoi mi-am zis că ar fi fost mai indicată o fotografie de-aproape. În cele din urmă, am ales o poză în care apăream, la o distanță rezonabilă, în fața unei cascade din Oregon.

Imaginea mea modificată de Aging Booth m-a îngrozit și m-a liniștit în același timp. Întâi, mi-a amintit o scenă din *Star Trek*: Spock se întâlnește cu o versiune mai bătrână a lui, care cutreiera prin Univers de sute de ani. Spock cel bătrân îi oferă versiunii sale tinere mostre prețioase de înțelepciune. Pe când priveam ecranul telefonului, am recunoscut în chipul din imaginea retușată trăsături familiare, dar și altele necunoscute – ochii adânciți în orbite, riduri întipărite pe frunte și pe obraji. Mi-aș fi dorit să aflu ce soi de înțelepciune avea să-mi transmită acea persoană. M-am transpus pentru scurt timp în pielea ei, iar întruparea mi s-a părut firească, ba chiar am sperat că așa voi arăta eu, dacă voi fi suficient de norocoasă să trăiesc până la 80 de ani. Imaginația mi s-a activat, la fel și empatia față de mine din viitor. Și astfel, viitorul imaginar mi s-a părut dintr-odată aproape real, pentru că l-am simțit într-un mod personal și l-am văzut limpede pe propriul chip.

Continuându-și experimentul, Hershfield a descoperit că studenții care văzuseră cum vor arăta la bătrânețe au fost, ulterior, mai înclinați să economisească bani pentru a-i avea după pensionare decât cei care nu-și întâlniseră avatarurile virtuale. S-au arătat mai dotoritori să economisească decât studenții care se uitaseră pur și simplu la fotografii cu alte persoane în vârstă, precum și să pună deoparte sume mai mari pentru pensie decât cei din grupul de control, care deja începuseră să facă economii bănești.